

УДК 821.161

THE MEANINGFUL MEANINGS OF KEY IMAGES IN THE LYRICS OF
THE BEGINNING 21ST CENTURY

СЕНСОЖИТТЄВІ ЗНАЧЕННЯ КЛЮЧОВИХ ОБРАЗІВ У ЛІРИЦІ ПОЧ. XXI СТ.

Vekua O.V./ Векуа О.В.

с.philolog.s.as.prof./к.філол.н.,доц.

Kyiv National University named after Taras Shevchenko, 60Volodymyrska Street
Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Володимирська, 60

Анотація. В роботі розглядаються домінуючі риси лірики поч. XXI ст., як філософічність, наявність іронії та самоіронії, наповненість мілітарною лексикою, а також відмова від месіанської пози творця-пророка, навіть від пози людини, що має особливо тонку і чутливу душу. Зіставлення авторських текстів різних епох засвідчило, що йдеться про розвиток однієї традиції, одного явища, а поділ на покоління є умовністю, а часом – маркетинговим трюком. Поет XXI ст. вибудовує концепцію пізнання духовних підвалин українського простору. Знання, на думку поета XXI ст., дає колосальні можливості вивищитись над людьми та природою, проте лише знання – безплідне. Розірваність між поколіннями попередніх століть, за якої часом складно відшукати поєднувальну ланку, на поч. XXI ст. формулюється у відлік "осмисленого буття", зважаючи на зрілий, усвідомлений етап буття свідомості. Нерозв'язаність кардинальних питань буття минулого століття, неспроможність людської свідомості домогтися відповіді постають як зло, проте воно є проминальним.

Ключові слова: лірика, поет, традиція, авторський текст, філософія тексту, мілітарна лексика

Вступ.

Поет поч. XXI ст. пропонує "індивідуальну гіпотезу" світобудови через інтелектуальну колізію, в якій відповіді є усвідомлено-відносними, безвідносними – лише запитання. Критика визначає поезію XXI ст. як авангардну, андерграундну, концептуалістичну. Усі терміни правильні лише частково, вони надто конкретні, і тому звужують сутність явища. Домінуючою рисою лірики поч. XXI ст. стає філософічність, наявність іронії та самоіронії, наповненість мілітарною лексикою, а також відмова від месіанської пози творця-пророка, навіть від пози людини, що має особливо тонку і чутливу душу. Зіставлення авторських текстів різних епох засвідчило, що йдеться про розвиток однієї традиції, одного явища, а поділ на покоління (шістдесятників, сімдесятників, дев'яностників) є умовністю, а часом – маркетинговим трюком. Поет XXI ст. вибудовує концепцію пізнання духовних підвалин українського простору. Знання, на думку поета XXI ст., дає колосальні можливості вивищитись над людьми та природою, проте лише знання – безплідне, бо "наука – це лише обмін одних незнань на інші". (Ю.Нога) Поет XXI ст., не заперечуючи віру в знання попередньої епохи, розв'язує питання в дусі україноцентричного світобачення, вибудовуючи у такий спосіб питомий простір. Поезію XXI ст. можемо характеризувати як поезію інтелекту, який вже встиг емоційно засвоїти те, що вразило його на початку XXI ст. Тому український автор початку XXI ст. відгукується на все, що він спостерігає довкола і водночас у цьому відгуку багато глибоко пережитого та вистражданого автором. Брак власного

духовного досвіду компенсується ерудицією. Горизонт поезії початку ХХІ ст. засвідчує міцний зв'язок з поетами попередніх епох, розсуваючи часові і просторові рамки окремого людського життя у простір, що лежить за межами індивідуальної свідомості, у сферу трансцендентного. Водночас, спосіб написання – це матеріалізація внутрішніх культурних смислів, що за певних суспільно-політичних обставин стають засобом утвердження ідентичності.

Основний текст

Незаперечним є твердження, що кожна нова доба приносить у поезію нові теми, осмислення яких може відбуватись через архетипи, які постають і в індивідуально-авторських формах. В українській поезії в різний час такими авторськими концептуальними формами ставали концепти: революція, місто, війна, воїн, ворог, голод, дорога, сад, людина, праця та ін. Стиль українського автора безпосередньо пов'язаний і з світоглядом, водночас є зазвичай і його відображенням. Це ще одне свідоцтво єдності суспільного, філософського і літературного розвитку. Загальна зміна національної свідомості та ідентичності вимагала корегування поглядів українців на своє минуле та знайшла своє історичне вираження у ліриці поч. ХХІ ст. У підсумку, відбулось одне з найрадикальніших переосмислень зв'язків пам'яті з історією, яке Україна переживала щоразу, як нове сприйняття минулого тягнуло за собою невідомий раніше спосіб усвідомлювати його. Водночас, в українського автора ХХІ ст. бачимо чимало смутку у творах і навіть песимізму:

Не вірячи в силу сну
і можливість смерти
Йдемо по пустелі в пошуках сенсу
Лишаєм тільки сліди і тіні
Очима читаємо тексти
Правдивий Бог Хронос
Арифмометром мітить життя
Міста розсипаються в пил
Сліди на піску залишають ознаки
Містерій шляху і життя [139, с.19].

Кінець ХХ ст. позначений техногенною катастрофою – Чорнобильська аварія, яку осмислювало багато українських митців. Ліна Костенко з граничною точністю узагальнила українське бачення цієї проблеми в концептуально вигострених і експресивно заряджених метафорах: ми–атомні заложники прогресу // вже в нас нема ні лісу // ні небес // так і живем // од стресу і до стресу // абетку смерті маємо - // АЕС [90, с. 260].

На поч.ХХІ ст. українська поезія насичена мілітарною лексикою, метафорою, яка моделює дійсність за аналогією до війни. Можемо припустити, що продуктивність мілітарної моделі в поезії ХХІ ст. історично зумовлена. Митці використовують цю модель, проте не нав'язують суспільству конфронтанційні стереотипи. За словами Х. Ортеги-і-Гасета, поети дереалізують речі, показують те, що зазвичай не помічається [144, с. 424]. Мілітарні метафори ХХІ ст. несуть у собі історичну пам'ять про багате на війни і поневолення минуле українців, що відобразилося в ментальності нації на рівні

лексики відповідно до певного часового проміжку (спис, меч, шабля, штик, рушниця, полк, рота, орда, батальйон, січ, хорунжий, партизанський загін, бригада, стрілецька зброя). У термінах війни сучасний митець осмислює життя, водночас прагнучи задекларувати тяглість мілітарної метафори в українському світі: що в армії Життя я ваш солдат (Павличко Д.); їхнє слово – то куля метка (Олесь О.); залпи відчаю рвуться з горла (Симоненко В.); гроза відступає на бистрій тучі, ховає у піхви вогонь-мечі (Свідзінський В.); згубилось місто в білому полоні (тумані) (Калинець І.); в рушницю ночі вклав хтось зорі-кулі (Антонич Б.-І.); списи кидало сонце з хмар (Драч І.); крилатих кленів юний батальйон (Драй –Хмара М.); серпень з вереснем схрестили довгі шпаги нескорені (Рильський М.) та ін.

Можемо стверджувати, що основні процеси деколонізації авторської художньої свідомості поетів поч.ХХІст. сформовані під впливом змін у суспільстві, соціальних катаклізмів, а також індивідуального світогляду та уподобань митця. Основними реципієнтними зонами процесу деколонізації авторської свідомості в українській поезії поч. ХХІ ст. стали когнітивні структури знань, що виникли на основі архетипів. Вони наявні у поетичних текстах авторів різних поколінь, різних напрямів і стилів. Водночас інтерпретація архетипів та частотність звернення до них залежали від літературних тенденцій, естетичних орієнтацій митця, його інтенцій та тематики творів.

Сучасна постколоніальна ситуація України спонукає поета та критика робити вибір між сприйняттям літературного процесу як неоімперської гри, чи, враховуючи досвід націоцентричних поетів, здобутий ними у різний спосіб на певному часовому проміжку, сприймати його як інтелектуальну боротьбу за відродження та утвердження національно-культурної ідентичності. Загальновідомо, що лінії культурного розвитку України не раз обривалися в силу об'єктивних суспільно-історичних обставин. (Леся Українка порівнювала культурно-історичну діяльність українця з роботою павука, який, втрачаючи нитку, починає плести її знову і знову). Звісно, що певні елементи традиційної культури проривалися в нові часи, засвідчуючи тяглість традиції, проте чітка лінія культурної пам'яті втрачалася, доводилося формувати іншу культурну ідентичність. Беззаперечні втрати на цьому шляху та непродуктивні заперечення попередніх етапів провокували формування колонізованої свідомості як індивідуальної, так і колективної.

Висновки.

Була розглянута лірика поч.ХХІ ст., яка визначається тим, що український автор прагне привласнити старі дискурси, а також робить спроби моделювати нові для того, щоб збагатити свою національну літературу розширеними естетичними та інтелектуальними можливостями, глибше осмислюючи поворотні моменти в історії української літератури. При цьому експонується еволюція повернення втраченої національної ідентичності (найперше – шлях до самого себе крізь духовне багатство рідного народу; далі- самосвідомість у поєднанні з політичною етикою; нарешті – меланхолія як знак тих, хто збагнув закономірність процесів, що відбуваються в світі, переорієнтація на мілітарний

світогляд). Звісно, що лірик ХХ ст. ще не міг передбачити парадоксів незалежної України, серед яких є деструктивні щодо української культурної ідентичності. Початок ХХІ ст. дає нам приклади такого розуміння і усвідомлення сучасного стану України як постколоніального з огляду на визначення культурної стратегії для відновлення національного культурного простору та подолання наслідків довготривалої культурної окупації.

Література:

1. Гнатюк О. Прощання з імперією: Українські дискусії про ідентичність / О. Гнатюк. – К.: Критика, 2005. – 528 с.
2. Горський В. Історія української філософії: Курс лекцій / В. Горський. – К.: Наукова думка, 1996. – 45 с.
3. Грабович Г. До історії української літератури (Дослідження, есеї, полеміка) / Г. Грабович. – К.: Критика, 2003. – 631 с.
4. Гримич М. Традиційний світогляд та етнопсихологічні константи українців / М. Гримич. – К.: Дуліби, 2000. – 374 с.
5. Дзюба І. Чарівник слова / І. Дзюба // Українськ слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики: у 3 кн. – Кн. 3. – К.: Дніпро, 1994. – С. 331.
6. Донцов Д. Вибрані твори: у 10 т. – Т.6. – Дрогобич – Львів, 2014. – 353с.
7. Донцов Д. Криза української літератури / Д. Донцов // Літературно-науковий вісник. – 1923. – Т. 77. – С. 6.

***Abstract.** The work examines the dominant features of the lyrics of the beginning of the 21st century, such as philosophising, the presence of irony and self-irony, being filled with military vocabulary, as well as the rejection of the messianic pose of the creator-prophet, even the pose of a person with a particularly delicate and sensitive soul. The comparison of author's texts from different eras proved that it is about the development of one tradition, one phenomenon, and the division into generations is a convention, and sometimes a marketing trick. Poet of the 21st century. builds the concept of knowledge of the spiritual foundations of the Ukrainian space. Knowledge, according to the poet of the 21st century, gives tremendous opportunities to rise above people and nature, but knowledge alone is fruitless. The discontinuity between the generations of previous centuries, in which it is sometimes difficult to find a connecting link, at the beginning 21st century formulated in terms of "meaningful existence", taking into account the mature, conscious stage of the existence of consciousness. The unsolved cardinal questions of existence of the last century, the inability of human consciousness to find an answer appear as evil, but it is fleeting.*

***Key words:** lyrics, poet, tradition, author's text, philosophy of the text, military vocabulary*